

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/364562861>

Kültür Varlıklarının/Mirasının Korunmasında Yerel Yönetimlerin Yetki ve Sorumlulukları

Chapter · October 2022

CITATIONS

0

READS

19

2 authors:

Şeniz Anbarlı Boztaş

Balıkesir University

33 PUBLICATIONS 64 CITATIONS

SEE PROFILE

Sinem Şahnagil

Balıkesir University

46 PUBLICATIONS 92 CITATIONS

SEE PROFILE

KAMU YÖNETİMİ

Yerel Yönetimler, Yerel Demokrasi ve Kentleşme

Editörler

Doç. Dr. Konur Alp DEMİR

Dr. Ali ÇİÇEK

2022

ORION
AKADEMİ

Orion Akademi, Orion Kitabevi Markasıdır.

ORİON AKADEMİ

ISBN: 978-625-8307-18-4

© Orion Kitabevi

2022-Ankara

KAMU YÖNETİMİ

Yerel Yönetimler, Yerel Demokrasi ve Kentleşme

Editörler: Doç. Dr. Konur Alp DEMİR - Dr. Ali ÇİÇEK

İç Tasarım: Yeter YEŞİLYURT

Kapak Tasarım: Meltem YILMAZ

Baskı

Meteksan Matbaacılık Teknik Sanayi Ticaret A.Ş.

Beytepe Köy Yolu No:3 06800 Bilkent / ANKARA

Sertifika No: 46519

Orion Akademi

Kültür Mah. Ataç 2. Sok. No:71/D Kızılay / ANKARA

Tel: 0 312 417 78 35

orionkitabevi@gmail.com

www.orionkitabevi.com.tr- orion@orionkitabevi.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	1
------------	---

1. BÖLÜM

TÜRKİYE/DEKİ SİYASAL PARTİLERİN YEREL YÖNETİM TASAVVURLARI.....	3
--	----------

Ali ÇİÇEK

GİRİŞ.....	3
Siyasal Partiler- Yerel Yönetimler İlişkisi.....	5
Türkiye’de Yerel Seçimler ve Yerel Siyaset.....	9
Türkiye’deki Siyasal Partilerin Programları, Yerel Seçim Beyannameleri ve Yerel Yönetim Tasavvurları.....	15
SONUÇ.....	42
KAYNAKÇA.....	48

2. BÖLÜM

KÜLTÜR VARLIKLARININ/MİRASININ KORUNMASINDA YEREL YÖNETİMLERİN YETKİ VE SORUMLULUKLARI.....	51
--	-----------

Şeniz ANBARLI BOZATAY - Sinem ŞAHNAGİL

GİRİŞ.....	51
Kültür Varlığı/Kültür Mirasının Önemi.....	53
Kültür Varlıklarının/Mirasının Sınıflandırılması: Somut Olmayan Kültürel Miras ve Somut Kültürel Miras.....	54
Koruma Mevzuatı ve Uygulamada Koruma.....	57
Kültürel Mirasın Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü.....	68
Kültürel Mirası Korumada Katılımcılık.....	77
SONUÇ.....	80
KAYNAKÇA.....	84

3. BÖLÜM

KAMUDA YENİ UYGULAMALAR: BLOK ZİNCİR VE METAVERSE.....	89
Asime Dilara ERDEM - Hikmet YAVAŞ	
GİRİŞ.....	89
Kavramlar Hakkında.....	90
Kamuda Dijitalleşme.....	95
Kamuda Dijitalleşmenin Yeni Boyutu: NFT, Blok Zincir ve Metaverse.....	96
Türkiye’de Metaverse Uygulamaları: Tapu Kadastro Örneği.....	102
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA.....	110

4. BÖLÜM

AKILLI KENT STRATEJİLERİ VE UYGULAMALARI: AVRUPA VE TÜRKİYE.....	115
İbrahim Tanju AKYOL	
GİRİŞ.....	115
Akıllı Kent.....	117
Akıllı Kentlerin Temel Bileşenleri.....	120
Avrupa’da Akıllı Kent Stratejileri ve Uygulamaları.....	123
Türkiye’de Akıllı Kent Stratejileri ve Uygulamaları.....	135
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA.....	144

5. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLERİN DENETİMİ VE CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNİN YEREL YÖNETİMLERİN DENETİMENE YANSIMALARI.....	151
Erkan ARSLAN	
GİRİŞ.....	151
Kavramsal Başlangıç: Yerel Yönetimler ve Denetim.....	153

Yerel Yönetimlerin Denetimi ve Denetim Yöntemleri.....	156
Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Yerel Yönetimlerin Denetimi: Farklılıklar ve Sınırlar.....	167
SONUÇ.....	174
KAYNAKÇA.....	177

6. BÖLÜM

KIYI ALANLARININ KAMU YÖNETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	181
Cem GAZİOĞLU - Hakan KAYA	
GİRİŞ.....	181
Kıyı ve Kıyı Alanı Kavramı.....	182
Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Kavramı.....	185
Kıyı Alanları İle İlgili Mevzuat.....	188
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	192
KAYNAKÇA.....	213

7. BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER, MARKALAŞMA VE PAZARLAMA.....	215
Kürşad ÖZKAYNAR - Tarık YOLCU	
GİRİŞ.....	215
Marka.....	217
Kent Markalaşması.....	220
Kent Pazarlaması ve Marka Unsurları.....	222
SONUÇ.....	232
KAYNAKÇA.....	234

8. BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLERDE PERSONEL POLİTİKASI VE NORM KADRO.....	237
Emre EZİN - Uğur SADIOĞLU	
GİRİŞ.....	237

Yerel Yönetimlerde Norm Kadro Usul ve Esasları.....	241
Yerel Yönetimlerde Bütçe ve Personel İlişkisi.....	244
SONUÇ.....	247
KAYNAKÇA.....	250

9. BÖLÜM

BÜROKRASİ KAVRAMSAL, TEORİK VE TARİHSEL BİR DEĞERLENDİRME.....	253
---	------------

Mücahit BEKTAŞ

GİRİŞ.....	253
Bürokrasi Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	254
Bürokrasi, Siyaset ve Kamu Yönetimi Arasındaki İlişki.....	256
Günümüzde Bürokrasi ve Bürokratların Artan Gücü.....	263
GENELDEĞERLENDİRME.....	272
KAYNAKÇA.....	274

10. BÖLÜM

İL ÖZEL İDARELERİNİN DURUMU VE GELECEĞİ ÜZERİNE.....	279
---	------------

Erdal GÜLER

GİRİŞ.....	279
Türk Kamu Yönetimi ve İl Özel İdareleri.....	280
İl Özel İdaresinin Organları.....	283
İl Özel İdaresi Teşkilatı.....	286
Mali Yapısı.....	287
İl Özel İdaresinin Görevleri.....	288
İl Özel İdarelerinin Varlığı ve Geleceği Hakkındaki Tartışmalar.....	290
SONUÇ.....	297
KAYNAKÇA.....	299

11. BÖLÜM

AVRUPA YEREL YÖNETİMLER ÖZERKLİK ŞARTI UYGULAMASI VE İDARİ VESAYETLE İLİŞKİSİ.....303

Gülcan AZİMLİ ÇİLİNGİR

GİRİŞ.....	303
Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'nin Durumu....	304
Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın Türk Hukuku Bağlamında İdari Vesayetle İlişkisi.....	308
Yerel Özerklik Kavramı.....	309
Yerel Özerklik İle İdari Vesayet Arasındaki İlişki.....	311
İdari Vesayet Yetkisinin Kapsamı.....	313
SONUÇ.....	315
KAYNAKÇA.....	317

12. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMİN SERENCAMI: MERKEZE KARŞI YEREL.....319

Rağıp ERGÜN

GİRİŞ.....	319
Tarihsel Bir Süreç Olarak Yerel Yönetim.....	322
Demokrasinin Bir Gereği Olarak Yerel Yönetim.....	324
Kurumsal Bir Yapı Olarak Yerel Yönetim.....	328
Merkezin Denetim Alanı Olarak Yerel Yönetim.....	334
SONUÇ.....	336
KAYNAKÇA.....	338

13. BÖLÜM

YEREL KALKINMA ÇERÇEVESİNDE KALKINMA AJANSLARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME: BATI AKDENİZ KALKINMA AJANSI ÖRNEĞİ.....341

Hatike KOÇAR UZAN

GİRİŞ.....	341
------------	-----

Kavramsal Çerçeve; Kalkınma, Yerel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma.....	343
Dünya’da ve Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Gelişimi.....	347
Kalkınma Ajanslarının Teşkilat Yapısı.....	352
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	365
KAYNAKÇA.....	369

KÜLTÜR VARLIKLARININ/ MİRASININ KORUNMASINDA YEREL YÖNETİMLERİN YETKİ VE SORUMLULUKLARI

Şeniz ANBARLI BOZATAY*
Sinem ŞAHNAGİL**

GİRİŞ

Kültür varlıkları, toplumların geçmiş deneyimleri hakkında bilgi veren birer tarihi vesika olarak, gelecek kuşakların geçmişe dair değerler konusunda bilgi sahibi olmalarına ve geleceği biçimlendirmelerine katkı sunmada önemli bir kaynaktır. Bu varlıkların/eserlerin korunması toplumun varlık nedeni olarak bir zorunluluktur (Gögebakan, 2018: 122). Dolayısıyla kültürel mirasın korunması ve sürekliliği, aynı zamanda sağlıklı bir toplumun var olabilmesinin gereklerinden birisidir. Zira kültürel mirasın varlığını sürdürmesi, kentsel tarih bilincini ayakta tutacak en önemli etkenlerin başında gelmektedir. Türkiye'deki mevzuat incelendiğinde kentlerdeki tarihsel ve kültürel varlıkları koruma sorumluluğunun daha çok merkezi yönetime verildiği,

* Prof. Dr. Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi Kamu Yönetimi Bölümü, sanbarli10@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4690-9650>.

** Araş. Gör. Dr. Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi Kamu Yönetimi Bölümü, s.sahnagil@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0920-6948>.

ancak yerel yönetim reformları ile birlikte yerel yönetimlerin de sürece etkili aktörler olarak dâhil edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kültürel mirasın korunmasında yönetim anlayışı çerçevesinde hareket etme gayreti içinde olan yönetimler günümüz itibarıyla kamunun yanında yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile sorumluluklarını paylaşmaya başlamıştır. Bu kapsamda başta belediyeler olmak üzere yerel yönetim birimleri gerek kentsel bilincin oluşturulmasında gerekse korumaya yönelik politikaların uygulanmasında sorumluluk ve yetki sahibi mekanizmalar olma özelliği kazanmıştır.

Çalışmada bahse konu siyaset, bilinç, sorumluluk ve yetkiler çerçevesinde ilk olarak, kültür varlığı/kültür mirasının önemi konusuna açıklık getirilmektedir. Toplumsal değerleri sistematik biçimde sonraki kuşaklara taşıyan kültür ve kültürel mirasın önemi, çalışmanın çıkış noktasıdır. Kültür varlıklarının/mirasının sınıflandırılması başlığı altında, somut olmayan kültürel miras ve somut kültürel miras kavramlarına mevzuat ve sözleşme temelli açıklamalar getirilmiştir. Bir diğer başlık olan koruma mevzuatı ve uygulamada koruma bölümünde korumanın gerekliliği; ulusal mevzuat, 1961 ve 1982 Anayasasında kültür varlıklarının korunması, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda taşınmaz kültür varlıkları ve taşınır kültür varlıkları, etkin alan koruma yönetimi örneği olarak Çanak-kale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı, kültürel mirasın afetlere karşı korunması alt başlıklarında incelenmiş, başlıca sorun alanları değerlendirilmiştir. Kültür varlıklarının korunmasında önemli bir konu olan mülkiyet meselesi de çalışmanın temel konularından olmuştur.

Çalışmada kültürel mirasın korunmasında yerel yönetimlerin rolü ana başlığında, kültürel mirasın korunmasında belediyeler, büyükşehir belediyeleri ve il özel idareleri, ilgili mevzuat hükümleri ve uygulama bakımından çalışmanın ilgi odağında olmuş, uygulama ve denetim bürolarının (KUDEB) ortak bir mekanizma olarak koruma konusundaki yeri incelenmiş, kültürel mirasın korunmasında belediye birliklerinin rolü vurgu-

lanmıştır. Kültürel mirası korumada katılımcılık, bu mirasın korunmasında devamlılığın önemi, birey, sivil toplum ve diğer aktörlerin rolü temelinde açıklanmıştır. Sonuç bölümü, kültürel mirasın korunmasında sorun alanları ve çözüm önerileri bağlamında nihai değerlendirmelere ayrılmış olup, kültür varlıklarının korunmasının yönetsel boyutunun yanında, özünde bir kimlik meselesi boyutu olduğuna dair de değerlendirme yapılmıştır.

KÜLTÜR VARLIĞI/KÜLTÜR MİRASININ ÖNEMİ

Kültür, bir toplumu diğerinden ayırmak için bir tür “alameti farika”dır. Toplumsal değerleri bir bütün haline getirerek bunları sistematik biçimde sonraki kuşaklara taşıyan kültür, dayanışmanın en önemli temellerinden birisidir. Bu çerçevede, sosyal yapının bir kopyasını verirken, sosyal kişiliğin oluşmasında bütün toplumlar bakımından egemen bir faktördür (Dönmezer, 1994: 106). Gökalp, “Hars ve Medeniyet” kitabında harsı, milli değerler bütünü olarak ifade etmektedir. Halktan olanın, halkın idrak ettiği sanat, edebiyat, ekonomi ve mimari gibi alanların “hars” yani “kültür” olduğunu belirten düşünürüne göre, medeniyet uluslararası bir birikim (Gökalp, 2004: 15) olup, temelinde kültürel etkileşime atıf yapan bir içeriğe sahiptir.

Her toplumun kültürü iki türlü öğeden kurulur. Maddi öğeler, toplumun ya da grubun herhangi bir gelişim aşamasındaki teknolojik ilerlemesini, üretim, teknik, hüner ve becerilerini ifade ederken, manevi öğeler: toplumun yaşamını düzenleyen değer, inanç, yasa, gelenek, görenek ve ahlak kurallarından meydana gelmektedir (Özalp 2005: 98-99). Bu çerçevede kültür, paylaşılan idealler, değerler ve davranış standartları olup, bireyin eylemlerini gruplar için anlaşılır kılan ortak belirleyicilerin bütünüdür. Ortak bir kültürü paylaşan insanlar, diğerlerinin nasıl davranacaklarını ve davranışlara nasıl karşılık verebileceklerini kestirebilirler (Haviland, 2002: 65). Kültür bu özellikleriyle, bugünkü kuşakların önceki kuşaklardan miras olarak aldıkları ve sonraki kuşaklara aktaracakları ana kaynaktır.

Millet olgusunun ortaya çıkmasında ilk dikkati çeken husus, ortak geçmişe sahip olmaktır. Beraber olma bilincinin oluşumunda ortak değerlerin varlığı, millet olmanın temelini oluşturur. Milli kültürün önemli parçalarından biri de somut kültür değerleridir. Somut kültür değerlerinin yanında bu değerlerin oluşum sürecinde etkili olan, toplum yaşamının önemli bir parçası olan, yaşanan coğrafyanın özgün doğal varlıkları da millet olma bilinci üzerinde etkili olmaktadır. Varlığını devam ettirmek isteyen toplumlar için, milli değerlerinin korunması konusunda duyarlı davranmak ve bu değerleri/mirası koruma konusunda tedbir almak bir zorunluluktur (Çolak, 2019).

Kültür varlıkları kavramı ve kültür mirası kavramları, çoğu kez birbiri yerine kullanılmaktadır. Bir kuşağın kendisinden sonra gelen kuşağa bıraktığı değer olarak tanımlanan miras kavramı, kültür mirası kavramını açıklamaktadır. Bir değeri sonraki kuşaklara aktarma düşüncesi koruma düşüncesini de beraberinde getirmiştir (Atılğan, 2016: 251). İnsanlığın tarihsel gelişim evrelerine dair bilgiler veren kültürel miras, tarih bilincinin nesnel gelişimi ve geçmişe ilişkin neden-sonuç ilişkisinin sağlıklı bir biçimde kurulabilmesi bakımından da değerlidir (Basmacı, 2017: 79). 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na (KTVKK) göre (madde 3) kültür varlıkları; “*tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır*”. KTVKK'nin getirdiği tanımlamanın oldukça kapsayıcı olduğu dikkati çekmektedir.

KÜLTÜR VARLIKLARININ/MİRASININ SINIFLANDIRILMASI: SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE SOMUT KÜLTÜREL MİRAS

Somut olmayan kültürel miras düşüncesi, folklor kavramı ile ortaya çıkmış olup, bu düşüncenin gerek ortaya çıkışında ge-

rekse sonraki ele alınış biçimlerinde UNESCO'nun sözleşmeleri etkilidir. Bu çerçevede ilk kez 1972 yılında Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi hazırlık çalışmalarında gündeme gelmiş, 2002'de Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve 2005'te de Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi kabul edilmiştir. Oğuz'a göre (2009: 2) Türkiye kültürel olamayan mirası yerel yaşama taşıyamamıştır. Bunda popüler kültür unsurlarının, yerel kültür unsurları üzerinde kurduğu baskının en önemli handikap olduğu açıktır.

Somut olmayan kültürel mirası koruma; belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme, örgün ve yaygın eğitim yoluyla kuşaktan kuşağa aktarma, kültürel mirasın farklı yönlerinin canlandırılması gibi yöntemleri içermektedir. Somut Olmayan Kültürel Miras, özellikle aşağıdaki alanlarda belirmektedir (URL1):

- Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar (destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri, atasözleri, masallar, fıkralar vb.),
- Gösteri sanatları (Karagöz, meddah, kukla, halk tiyatrosu vb.),
- Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler (nişan, düğün, doğum, Nevruz, vb. kutlamalar),
- Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar (geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi vb.),
- El sanatları geleneği (dokumacılık, nazar boncuğu, telkâri, bakırcılık, halk mimarisi).

UNESCO "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi"ne kaydedilen Türkiye'ye dair somut olmayan miras örneklerinden bazıları şöyledir; "Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği" (2013), "Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali" (2010), "Tö-

ren Keşkeği Geleneği" (2011), "Nevruz" (2016), "Mesir Macunu Festivali" (2012), "Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı" (2014), "Mevlevî Semâ Töreni" (2005), "Semah, Alevi-Bektaşî Ritüeli" (2010).

İnsanın ürettiği araç, gereç, yapılar ve teknolojiler somut kültüre karşılık gelmektedir. İnsanoğlunun günümüze gelebilen en eski somut kültürel üretimleri, ilk insanların karşılaştıkları sorunlara karşı çözüm biçiminde ürettiği ve genellikle taş teknolojisine dayalı üretimleridir. Dolayısıyla kültür varlıklarının ilk örnekleri, Paleolitik Çağ'a uzanmaktadır. Anadolu uygarlıkları mirası olan ve yazılı tarih dönemine dair somut mirasın yeterince değerlendirilemediğini ancak önemli fırsatların da bulunduğunu belirten Gülcan'a göre, UNESCO Dünya Miras Listesi'ndeki Türkiye'nin somut kültür varlıklarının uluslararası tescili, önemli ürün farklılaştırma seçenekleri sunmaktadır (Gülcan, 2010: 101-114).

Ülkemizin, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında yürüttüğü çalışmalar neticesinde bugüne kadar UNESCO Dünya Miras Listesi'ne 19 adet varlığımızın alınması sağlanmıştır. Bu varlıklardan; İstanbul (1985), Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) (1985), Hattuşa (Boğazköy) - Hitit Başkenti (Çorum) (1986), Nemrut Dağı (Adıyaman-Kahta) (1987), Xanthos-Letoon (Antalya - Muğla) (1988), Safranbolu Şehri (Karabük) (1994), Troya Antik Kenti (Çanak-kale) (1998), Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne) (2011), Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya) (2012), Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) (2014), Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa) (2014), Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri (2015), Efes (İzmir) (2015), Ani Arkeolojik Alanı (Kars) (2016), Afrodisias (Aydın) (2017), Göbeklitepe Arkeolojik Alanı (Şanlıurfa) (2018), Arslantepe Arkeolojik Alanı (Malatya) (2021), kültürel olarak; Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) (1985), Pamukkale-Hierapolis (Denizli) (1988) hem kültürel, hem doğal miras olarak listeye alınmıştır.

KORUMA MEVZUATI VE UYGULAMADA KORUMA

Her ülke kültür varlıklarının korunması noktasında, ihtiyaçları ve koruma bilincine göre hukuki bir düzen oluşturmuştur. Bu ulusal hukuki düzen yanında, bir ülkenin sahip olduğu kültür değerlerinin aynı zamanda insanlığın ortak mirası olarak da önem taşıdığından hareketle, uluslararası korumanın da önemi vurgulanmalıdır. İnsanlığın geçirdiği aşamalar, üretilen kültür değerleri, dün olduğu gibi bugün de etkilemektedir. Günümüzün iletişim toplumunda, ekonomik ve kültürel yapısı güçlü olan toplumlar diğer toplumlar üzerinde hiç olmadığı kadar etkindirler. Bu yenedünya düzeninde insanlığın ortak geçmişini anlama noktasında kültürel değerlerinin korunması gerekliliği ortak bir kabule dönüşmüştür (Çolak, 2009). Dolayısıyla, koruma mevzuatı ve uygulamada koruma konusunda, ulusal düzenlemeler yanında uluslararası sözleşmeler de önemli yol gösterici olarak değerlendirilmelidir.

Kültür varlıklarının korunması ve onarımında yapılan en büyük hata, restorasyon işlerindeki hatalardır. Bu hataların koruma ruhuna aykırı işler olması nedeniyle, kültür varlıklarının korunmasında geri dönülemez tahribatlar meydana gelmektedir. Tarih öncesi ve tarihi dönemlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bütün taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve doğru yönetimi şarttır. Bir mirasın korunması, yalnızca uygun restorasyon tekniklerinin uygulanması ile de olunması mümkün değildir. Kültürel mirası koruma çalışmaları, toplumsal ve ekonomik gelişmelerin getirdiği değişikliklere uyumlu hale getirilmek zorundadır. Dolayısıyla korumacılığın, çok yönlü bir araştırma ve disiplinler arası çalışan bir ekiple gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Aladağ, 2010:2). Çolak, isabetli biçimde taşınır kültür varlıklarının hukuk dışı yollarla yurt dışına çıkarılması durumunda, geri alınmasını sağlayacak bir statünün oluşturulması amacıyla, bu mirasın devlet malı olduğunun mevzuatta açıkça düzenlenmesinde yarar ve gereklilik olduğunu kaydetmektedir. Taşınır kültür varlıkları bir yönüyle koruma görev ve faaliyetlerinin konusunu

oluştururken, bir yönüyle de milli kültür, milli bilinç ve vatandaşlık eğitimi konusunda etkin araçlar olarak kullanılmaktadır. Kültür turizmi açısından ise ekonomik değeri ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla taşınır kültür varlıklarının kamusal mallardan hizmet malı olarak tanımlanabilir (Çolak, 2009).

Koruma olgusu, insanoğlunun kültürel varlığının, tarihin ve yaşamının devamlılığında oluşturduğu maddi kültür unsurlarını toplumunu ve insanlığı ölümsüzleştirmek niyetiyle yeni yarattığı mekânsal-maddi ürünler ile uyumlu kılmak suretiyle, toplumsal ve kültürel devamlılığın sağlanması yolunda giriştiği çabaların tamamını ifade etmektedir. “Neden korumacılığa gereksinim vardır?” sorusunun cevabı, geçmişi bir bütünsellik içinde tanımak suretiyle verilebilir. Bu noktada korumacılık, topluma kimlik kazandırarak, bireyler arasındaki bağları kuvvetlendirmekte, ortak tarihe sahip çıkarak bireyleri yaşadıkları yere saygılı kılmaktadır. Korumacılık eskiyi koruyarak, değerlerin gelecekte daha sağlıklı oluşturulmasını sağlamaktadır (Aladağ, 2010: 11-14).

Koruma mevzuatımızda yapılan düzenlemelerin; korumanın finansman sorununun çözümü, bütünselik koruma kavramının belirlenmesi, kültürel miras için yönetim planlarının oluşturulması, koruma çalışmalarında halk katılımının sağlanması gibi birçok eksikliği gidereceği umut edilmektedir. Ancak Kamacı (2014: 19) bu çalışmalarda, uygulamalar ve çağı yakalayamayan düzenlemelerle birlikte değerlendirildiğinde, kültür varlıklarının bulunduğu alanların sermaye yatırımlarına açılması yönünde bir adım olabileceğini iddia etmektedir. Kamacı, yasal ve yönetsel düzenlemeye karşın kültürel mirasımızı korumada kapsamlı bir envanter çalışmasının dahi yürütülmediğini belirtmekte, sorunun kaynağının, korumanın gereğine inanmamak olduğuna dikkat çekmektedir.

Kültürel mirasın korunmasının önem kazandığı 2. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde imzaya açılan UNESCO Sözleşmesi Türkiye'nin taraf olduğu ilk uluslararası sözleşmeler-

den birisidir. Sözleşmenin tarafı devletler, kültür varlıklarının korunması konusunda irade beyan etmişlerdir. 1964 yılında düzenlenen, “Venedik Tüzüğü” ile kültür varlığının kapsamı oluşturulmuştur. Buna göre, “*Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar*” (www.icomos.org.tr). Türkiye 1982’de UNESCO tarafından hazırlanan Dünya Kültür ve Doğa Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi’ne taraf olmuştur. UNESCO, 2001’de Su altı Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesini, 2003’de Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesini ve 2005’de Kültürel Anlatımların Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesini kabul etmiştir. Türkiye “Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi”ni 1983’de, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”ni 2006’da kabul etmiştir.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Amaçları şu şekildedir (URL1);

- Somut olmayan kültürel mirasın korumak,
- Somut olmayan kültürel mirasın taşıyıcısı konumundaki toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek,
- Somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak,
- Uluslararası iş birliği ve yardımlaşmayı sağlamak

Temel Ulusal Düzenlemeler

Osmanlı Devleti’nde ilk dönemlerde İslâm hukukunun genel esaslarına uygun olarak kültür varlıklarına dair ilk yasal düzenleme 1869 tarihli Asar-i Atıka Nizamnâmesi’dir. Bu nizam-

namede taşınmazların yeterince düzenlenmemiş olması 1912 yılında Muhafaza-i Âbidat Nizamnâmesi'nin yürürlüğe girmesine neden olmuştur. Her iki nizamnâme de 1973'e kadar uygulanmışlardır (Aydos, 2008: 63). 1869 tarihli ilk nizamnamede âsâr-ı atîka teriminin tanımına yer verilmemişken, 1906 tarihli son nizamnamede âsâr-ı atîka tanımının Osmanlı dönemi yapılarını ve konutları da kapsayacak biçimde tanımlanmış olması, nelerin koruma kapsamına aldığını ortaya koymaktadır. Âsâr-ı atîka ve devamı olan eski eser terimleri, daha sonra da "*Taşınır ve Taşınmaz Kültür Varlıkları*" kavramı, Türkiye'de koruma kültürünün oluşumu sürecinde bir dönemin gelişen ve belli bir olgunluğa ulaşan anlayışını göstermektedir (Önge, 2018:13).

1961 ve 1982 Anayasasında Kültür Varlıklarının Korunması

Kültür varlıklarının korunması, 1961 Anayasası'nda 'Öğrenimin sağlanması' (VIII) bölümü, madde 50'de "*Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar*" biçiminde düzenlemiştir. 1961 Anayasası devleti, "tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtları korumayı sağlamak"la görevlendirmiştir. 1961 Anayasasındaki bu hükümden hareketle tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtları tanıtacak tek kaynak Asar-ı Atîka Nizamnâmesi olmaktadır. Ancak Nizamnâmedeki "asar-ı atîka" deyimini 1961 Anayasasının söz ettiği "tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtlar"dan farklıdır. Türkiye sınırları içindeki topraklarda bulunan ve eski kavimlerin güzel sanatlara, ilimlere, edebiyata, dinlere ve diğer sanatlara özgü her türlü malları eski eser kabul edilmektedir. Nizamnâme, bu eserleri teker teker saymak zorunluğunu duymuş, 5 ve 6. maddelerinde her türlü eski malı kapsamına alan bir tanımlama getirmiştir (Mumcu, 2016: 42).

1982 Anayasası'nda Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması başlığı altında, 63. maddede, "*Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır*" şeklinde ayrı bir başlık altında düzenlenmiştir. Anayasa, "*Bu varlıklar ve değerlerden özel*

mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir” demek suretiyle, özel mülkiyet konusu kültür varlıklarına getirilecek sınırlamalardan bahsederek asıl olanın kamusal koruma olduğunu vurgulamaktadır. 1982 Anayasasının 63. maddesi, devlete tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlama ve bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alma şeklinde pozitif yükümlülük getirmiştir. Madde, bu doğrultuda korumayı amaçlayan girişimlere sağlanacak mali kolaylıklar sağlanacağına hükmetmekte, koruma bilincinin oluşması ve katılımcı koruma olgusunun desteklenerek devletin bu alandaki yükümlülüğünü paylaşmasına imkân sağlanması açısından önem taşımaktadır (Süslü, 2018: 42-49).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda (KTVKK)

Taşınmaz Kültür Varlıkları ve Taşınır Kültür Varlıkları

2863 Sayılı ve 1983 tarihli KTVKK madde 6 'ya göre Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

- Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19. yy. sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
- Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
- Milli tarihimizdeki önlemleri nedeniyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Millî Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler. Ancak, Koruma Kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşın-

mazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.

Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve isihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgâhlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, sittelere, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeleer, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir (KTVKK madde 6).

Taşınmaz kültür varlıklarının taşıdığı değerler şu şekilde özetlenebilir (Madran ve Özgönül, 2005: 17-20);

- Tanım Değeri: Tarihsel değer, anı değeri ve mitolojik değer
- Artistik ve Teknik Değer: Özgünlük değeri
- Enderlik Değeri: Teklik değeri, Çokluk değeri ve homojenlik değeri
- Geleneksel Değer: Yapıyı oluşturan toplumun yerleşmiş gelenekleri, yaşam biçimleri ve inançları ile ilgilidir.
- Belge Değeri: Belgelerin kaybedilmesi, mekânın kimliğinin de kaybedilmesi anlamına gelmektedir.
- Çağdaş Sosyo-ekonomik Değerler: İşlevsel değer, ekonomik değer, eğitim değeri.

Eski eser niteliğine sahip her tür taşınmaz varlık, yâni harabe durumundaki temellerden, yapı kalıntılarına kadar, bütün eski eserler, tarihsel özellik gösteren evler, camiler, medreseler, kiliseler, vb. taşınmaz kültür varlıklarının kapsamına girmektedir. Mumcu (1971: 53) içinde taşınır eski eserler barındıran höyüklerin de taşınmaz eski eser sayılması gerektiğinin altını çizmektedir.

KTVKK'da (madde 23) Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları şu şekildedir;

(Değişik: 17/6/1987-3386/9) Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları,

Her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidyen), kemik veya madeni her türlü aletler, çini, seramik, benzeri kab ve kacaklar, heykeller, figürinler, tabletler, kesici, koruyucu ve vurucu silahlar, putlar (ikon), cam eşyalar, süs eşyaları (hülliyat), yüzük taşları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar (diadem), deri, bez, papirus, parşümen veya maden üzerine yazılı veya tasvirli belgeler, tartı araçları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler, sanat değerine haiz gravür, yağlıboya veya suluboya tablolar, muhallefat (relique'ler), nişanlar, madalyalar, çini, toprak, cam, ağaç, kumaş ve benzeri taşınır eşyalar ve bunların parçaları,

Halkın sosyal heyetini yansıtan, insan yapısı araç ve gereçler dahil, bilim, din ve mihaniki sanatlarla ilgili etnografik nitelikteki kültür varlıkları. Osmanlı Padişahlarından Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat ve Vahidettin ve aynı çağdaki sikkeler, bu Kanuna göre tescile tabi olmaksızın yurt içinde alınıp satılabilirler. Bu madde kararına girmeyen sikkeler bu Kanunun genel hükümlerine tabidir. b)

Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle, Millî Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ait tarihi değer taşıyan belge ve eşyalar, Mustafa Kemal ATATÜRK'e ait zati eşya, evrak, kitap, yazı ve benzeri taşınırlar.

Dülger'e göre Türk mevzuatının uluslararası mevzuata katkı yapacak düzeyde zengin ve gelişmiş olduğu söylenebilir. Türkiye'de tarih ve kültür varlıklarının özellikle suç gelirlerinin aklanması için rayiç bedellerinin abartılarak kullanılmasının önüne geçilemeyişi önemli bir sorundur. Uluslararası kamu hukuku tüzel kişilikleri tarzında bir örgütün oluşturularak bu alanda faaliyete geçirilmesi bir çözüm olabilir (Dülger, 2014: 154).

Etkin Alan Koruma Yönetimi Örneği: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı

Kentsel, ekonomik ve siyasal dinamiklerin baskısı karşısında tarihi ve doğal alanların korunmalarının önemi her geçen gün artmaktadır. Koruma yaklaşımları da bu nedenle gelişmekte ve etkin korumaya dair yeni yaklaşımlar geliştirilmektedir. Ülkemizde doğal ve kültürel mirasın korunması ve yönetiminde bütüncül ve etkin olmayan yaklaşımların yol açtığı sorunlar sürmektedir. Bu çerçevede doğal ve kültürel mirasın korunması ve yönetiminde önemli bir planlama aracı olan alan yönetimi, artan sayıda ve çeşitlilikte oluşturulan alan yönetim planları ile koruma mevzuatımız ve uygulamalarında yerini almıştır. Tarihi alan yönetim planı, Tarihi Alan Başkanlığı tarafından hazırlanmakta veya hizmet alımı yolu ile hazırlattırılmaktadır. Bakanlık tarafından onaylanarak, alan başkanlığında yer alan birimler tarafından uygulanmakta, denetlenmektedir. Alan yönetim planları ise; Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ya da hizmet satın alınarak yaptırılmaktadır. Korumanın etkinliği noktasında tarihi alan yönetimi bütüncül koruma yaklaşımı ile ilgili olup, doğal, arkeolojik, tarihi ve kentsel kültür varlıklarının korunması ve yönetilmesine dair tarihi alanı bir bütün olarak değerlendirmektedir. Bu bakımdan, ülkemizdeki diğer

koruma yaklaşımlarından farklı biçimde, kendine özgü teşkilatlanma, bütçe ve mevzuatı ile yerinden, etkin ve bütüncüllük bağlamında değerlendirilmesi gereken önemli bir yeni yaklaşımı gündeme getirmektedir. Tarihi alanın korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesine dair belirlenen ilkeler, mevcut koruma mevzuatındaki düzenlemelerden farklı bir koruma yaklaşımını yansıtmaktadır. Bahse konu yaklaşım, tarihi alanların korunması ve sürekliliğinin sağlanması noktasında var olan koruma mevzuatını tamamlamaktadır. Dolayısıyla tarihi alan yönetimi yaklaşımının, diğer tarihi alanlara dair özgün ve bütüncül yaklaşımların geliştirilmesinde önemli bir model olacağı söylenebilir (Erbey, 2018: 282-283).

6546 Sayılı Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Hakkında Bazı Düzenlemeler Yapılmasına Dair Kanun, (19/6/2014) etkin alan koruma yönetimine dair çok iyi bir örnektir. Kanunun amacı; *“Çanakkale deniz ve kara savaşlarının meydana geldiği Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanının tarihi, kültürel ve manevi değerleri ile doğal dokusunun korunması, yaşatılması, geliştirilmesi, tanıtılması, gelecek kuşaklara aktarılmasına ilişkin hususları düzenlemektir (6546, md.1).*

6546 Sayılı Kanun madde 2’de saydığı Tarihi Alanın korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesinde uyulacak esaslardan bazıları şunlardır: *“Tarihi Alanın doğal, tarihi ve kültürel değerleri, harp tarihi esaslarına ve çevreye uyumlu olarak korunur ve geliştirilir...Tarihi Alandaki kıyılarda; tarihi alan planlarında belirlenmiş düzenlemeler ve müzeler dışında yapı ve tesis yapılamaz, belediyelerce mücadir alan tesis edilemez, kömür ve akaryakıt depoları, tersane, sanayi ve benzeri tesisler kurulamaz, her türlü maden, taş, kum, çakıl, mermer, kireç ocakları ve benzerleri açılmaz, entegre tesislere yer verilemez.. Tarihi Alan sınırları içindeki köy yerleşim alanları ve belediye sınırları dışındaki Hazinesinin özel mülkiyetindeki veya Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki taşınmazlar, ormanlık alanlar dâhil tahsisli olanların tahsisleri kaldırılarak bu Kanunda belirtilen amaçlara uygun olarak kullanılmak üzere bedelsiz olarak Başkanlığa tahsis*

edilmiş sayılır. Tarihi Alanda zilyetlik, imar veya ihya yoluyla toprak kazanılamaz”.

Kültürel Mirasın Afetlere Karşı Korunması

Kültür ve tabiat varlıklarının afetlere karşı korunmasında karşılaşılan sorunlardan en dikkat çekenleri; yasal sorunlar, kurumsal ve yönetsel sorunlar, finansal sorunlar, yapım teknikleri ve yapım malzemeleri ile ilgili sorunlardır. En önemli sorunun mali sorunlar olduğu dikkati çekmektedir. Afet sonrasında Dünya Bankası'ndan düşük faizli ve uzun vadeli krediler yardımıyla bölge sakinleri, depreme dayanıklı yeni teknolojilerin kullanıldığı binalara yerleştirilmektedirler. Oysa afet bölgesindeki kültürel mirasın korunması ve yenilenmesi için kredi bulunamadığından söz konusu yapılar adeta yok olmaya terk edilmektedirler. Ülkemizde emlak vergisi yanında toplanacak taşınmaz kültür varlıkları payı gibi bir payla, yerel yönetim tarafından, tescilli yapılar korunabilir. Kültür ve tabiat varlıklarının afetlere karşı korunmasındaki bir diğer sorun da kurumlar arası koordinasyonsuzluklardır. Afet ve korumayla ilgili merkezi kurumlar ve görevleri tanımlanmış olsa da yerel düzeyde anıtları koruma çabaları, 1931'de Atina, 1957'de Paris ve 1964'de Venedik Kongreleri ile oluşturulmuştur. UNESCO'ya bağlı ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) ve Dünya Kültürel Miras Konvansiyonu'nun kurulması ile etkinlik ve devamlılık kazanmıştır. Önemli bir diğer sorun da sınır ötemizde karşılaşılan iç savaş ve çatışmalardır. Bu çatışmalar, inanç merkezlerindeki tapınak, mezar ve müzelere zarar vermektedir. Mülkiyet sorunları da kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında önemli engeller çıkarmaktadır. Özellikle sivil mimari eserlerin korunmasında bu konu gündeme gelmektedir. Mevcut yasalar afet ve koruma ilişkisi açısından yetersiz olmasına rağmen çıkması olası yasa tasarılarında kültür ve tabiat varlıklarının afetlere karşı korunması konusu yeterince dikkate alınmamaktadır. Anıtların sadece doğa kaynaklı değil, insanların ve çevre kirlenmesinin olumsuz etkilerinden de za-

rar görmemesi için, gerekli yasal önlemler alınmalı ve yaygınlaştırılmalıdır (Tercan, 2018: 314-315).

Tüzün'ün isabetle belirttiği üzere *“Afet sonrasında sorun; sosyal, ekonomik ve fiziki bütünlüğü ile genel hayatı felce uğrayan bir yörenin, aynı bütünlük içerisinde, daha üst düzeyde ve değişik bir kompozisyonda yeni bir dengeye kavuşturulması biçiminde ele alınmalıdır. Ancak böyle ele alındığında, fiziki çevrenin yenilenmesi olayı anlamlı bir bütünün ayrılmaz bir parçası olarak gerçek yerini bulabilecektir”* (Tüzün, 2002: 94).

Kültür Varlıklarının/Mirasının Mülkiyeti Meselesi

İnsanlığın ortak kültür mirasını oluşturan kültür varlıklarının korunmasında, kültür varlığının mülkiyetinin kime ait olacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Zengin kültür mirası olan ülkelerin tercihi, kendi topraklarında çıkan tüm buluntuların kanun aracılığıyla devlet mülkiyetine geçirilmesidir. Böylelikle kaynak ülke, söz konusu eserler ülke dışına kaçırıldığında, mülkiyet hakkına dayanarak iade talebinde bulunabilecektir. Türk hukukunda 1884'den bu yana ülkemizde bulunan eski eserlerin devlet malı olacağı temel bir ilkedir. Bununla birlikte Türkiye'de özel mülkiyete konu olan kültür varlıkları da mevcuttur. Kültür varlığı tanımı ile kültür varlığı üzerindeki mülkiyet hakkı birbirinden ayrı kavramlar olup, eser kanuni bakımdan kültür varlığı olarak tanımlandığında doğrudan devlet malı niteliği kazanmamaktadır. Türkiye'de arkeolojik buluntular kanun gereği devlete aittir. Ancak bunun dışındaki kültür varlıkları kanun kapsamında kültür varlığı olarak tasnif ve tescil edildiğinde mülkiyet hakkı devlete geçmemektedir. Burada maliklerin koruma yükümlülüğü oluşmaktadır. Dolayısıyla kültür varlığının tanımı ile kültür varlığının mülkiyeti birbirine karıştırılmaması gereken iki ayrı kavramdır ve kültür varlıkları ister devlet mülkiyetinde ister özel mülkiyette olsun çok iyi korunmalı ve muhafaza edilmelidir (Özel, 2018: 216-236).

KTVKK'ye göre, kültür ve tabiat varlıklarının malikleri idarenin koruma konusunda vereceği emir ve talimatlara uygun hareket ettiği müddetçe malik olmanın getirdiği ve bu kanuna aykırı olmayan tüm hak ve yetkilerini kullanmaya devam edecektir. Koruma hususunda idarenin getirdiği yükümlülükler aykırı hareket edilmesi halinde ise mülkiyetin devlete geçirilmesi söz konusu olacaktır. Bu düzenleme, mülkiyet hakkının kamu yararı doğrultusunda kullanılması yönündeki Anayasal düzenlemeye paraleldir. Kültür ve tabiat varlıklarına yönelik her türlü olumsuz fiilde, sorumlular hakkında devlet malına zarar vermiş gibi idari/cezai yaptırımlar uygulanmaktadır. Burada amaç, kültür ve tabiat varlıklarının malikler elinde korunmasının sağlanmasıdır. Getirilen bu statüyle mülkiyeti özel hukuk kişisinde bırakan ancak mülkiyet hakkının kullanımına da kısıtlamalar getirerek kullanımı sıkı şartlara bağlayan bir hukuki durum oluşturulduğu söylenebilir (Çolak, 2009).

KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

Kamu yönetiminin ayrılmaz bir parçası olarak yerel yönetimler, buldukları bölgede yöre halkının ortak ihtiyaçlarına cevap vermekle yükümlü olan, karar organları yerel halk tarafından seçilerek oluşturulan, kendi bütçesi ve personeli bulunan, merkezi yönetimin hiyerarşisi dışında yer alan özerk birimlerdir. Halka en yakın birimler olarak yerel yönetimler bu özelliklerinden dolayı tarihi ve kültürel değerlerin korunmasında, iyileştirilmesinde ve geliştirilmesinde sorumluluk sahibi olması beklenen ilk mekanizmalardır. Bu kapsamda Türkiye'de özellikle 2000'li yıllarla birlikte gerçekleştirilmeye başlanan yerel yönetim reformları ile her bir yerel yönetim biriminin, kendi sınırları içinde yer alan kültürel varlıkları koruma konusunda sorumlulukları genişletilmiş, bu doğrultuda yetkileri de güçlendirilmeye çalışılmıştır. Öncelikle 2004 ve 2005 yıllarında hayata geçirilen Belediye ve Büyükşehir Belediyesi Kanunları ile kültür varlıklarının ve tarihi dokunun korunması konusunda

belediyelere de yetki verilmiş, 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı Kanun ile Büyükşehir belediyesinin olduğu 30 ilde kültür varlıkları ile tarihi dokunun korunması konusunda belediyelerin genişleyen sınırlarına paralel olarak, yetki sahaları da genişlemiştir.

Kentsel koruma konusunda yasal mevzuat düzenlemelerinin başında gelen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun hayata geçmesiyle birlikte ise tarihi ve kültürel değer taşıyan kentlerin korunmasında, ideal ve uygun koruma kararlarının alınmasında yükümlülük büyük oranda merkezden yerel düzeye doğru kaymıştır. Zira kültürel mirasın korunması sürecinde devamlılığın sağlanması gerek ulusal gerekse uluslararası yasal düzenlemelerde yerel yönetimlere daha fazla görev ve yetki verilmesi şartına bağlıdır (Avcı, 2001: 192: Basmacı, 2017: 79). Bu durum, kültürel mirasın korunmasında yerel yönetimlerin ne gibi roller üstlenebileceği hususunu daha da önemli hale getirmektedir.

Kültürel Mirasın Korunmasında Belediyeler

Kültürel ve tarihi bir mirasa sahip olan kent, aynı zamanda söz konusu mirasın büyük oranda şekillendirdiği bir kimliğe de sahiptir. Buna bağlı olarak kültürel mirasın başta korunması olmak üzere desteklenmesi ve tanıtılması kent kimliğinin oluşturulması ve sürdürülmesinde büyük bir öneme sahiptir (Çoksolmaz ve Demir, 2019: 347). Buna bağlı olarak 2000'li yıllarla başlayan yerel yönetim reformu kapsamında hayata geçirilen 5393 sayılı Belediye Kanunu bu alanda atılan büyük adımlardan birisini oluşturmaktadır. Zira bu kanun kültürel varlıkların korunması konusunda belediyelere açıkça yetki vermektedir.

2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesine göre belediyeler *"kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilmekte, bu amaçla bakım ve onarımını yapabilmekte, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden"*

inşa edebilmektedir." (5393, md.14). Bunun yanı sıra 5393 sayılı Kanununun 73. maddesine göre belediyeler, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilmekte, ayrıca "meslek ve beceri kazandırma" görevleri kapsamında yöreye ait somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmalarda da bulunabilmektedirler (5393, md.73; Coşkun ve Kurt, 2021). Bu kapsamda hazırlanan ve uygulamaya koyulan planlar önem taşımaktadır. Kültürel mirasın korunmasında temel düzenlemelerden birisi olarak kabul edilen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, tarihi ve kültürel değer taşıyan kentlerde planlı koruma anlayışını yaygınlaştırmak adına dönüm noktalarından birisini oluşturmaktadır. Bu kanun ile koruma amaçlı imar planı önem kazanmış, Kanun'da söz konusu kentsel planların yine belediyeler tarafından yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Basmacı, 2017: 79).

Belediyelerin kültürel mirasın korunması için hazırlamış olduğu projelerin finansmanı da yine 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda düzenlenmiştir. Buna göre Kanun'da yer alan "Meclisin görev ve yetkileri" bölümünü içeren 18. maddesi "*Yurt içindeki ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının izniyle yurt dışındaki belediyeler ve mahallî idare birlikleriyle karşılıklı iş birliği yapılmasına; kardeş kent ilişkileri kurulmasına; ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla kültür, sanat ve spor gibi alanlarda faaliyet ve projeler gerçekleştirilmesine; bu çerçevede arsa, bina ve benzeri tesisleri yapma, yaptırma, kiralama veya tahsis etmeye karar vermek*" (5393, md.18) ibaresi ile söz konusu projelere belediye meclisinin alacağı kararlar mali kaynak sağlanabileceğini ifade etmiştir. Belediyelerin tarihi ve kültürel yapıların korunmasına yönelik proje ve faaliyetlere doğrudan mali kaynak sağlama noktasında diğer bir alternatif ise Belediye Birlikleri aracılığı ile kaynak aktarılmasıdır. Bu alternatif, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı incelenecektir.

Yine 2004 yılında 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması

Hakkında Kanun ile belediyelerin kültürel mirası korumada konumu güçlendirilmiş, merkezi yönetimin yanında, yerel yönetimler de bu alanda önemli bir aktör haline gelmiştir. Bunun yanında 5226 sayılı Kanun ile belediyeler bünyesinde koruma amaçlı birimler oluşturulmuş¹ ve koruma faaliyetlerinde kullanılmak üzere belediyelere bazı gelir kaynakları ihdas edilmiştir (Coşkun ve Kurt, 2021: 96; T.C. Anadolu Üniversitesi, 2012). Bu kapsamda belediyelerin sahip oldukları gelir kaynaklarının başında toplanan emlak vergisi yer almaktadır. Belediyeler tarafından toplanan emlak vergisinin %10'u, taşınmaz kültür varlıklarının korunması için kullanılmak amacıyla il özel idaresince açılan hesapta toplanmaktadır. Emlak vergisi üzerinden toplanan vergilerle oluşan bu fona yalnızca belediyeler başvuru yapabilmektedir (Aladağ, 2010: 59).

Kültürel Mirasın Korunmasında Büyükşehir Belediyeleri

Kültürel değerlerin korunmasından ve onarılmasından yerel düzeyde sorumlu olan diğer bir birim büyükşehir belediyeleridir. 2004 yılında kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, büyükşehir belediyelerinin bu kapsamda ne gibi yetki ve sorumluluklara sahip olduklarını 7. maddesi ile düzenlemiştir. Buna göre büyükşehir belediyeleri, kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamakla görevlidir. Bu amaç doğrultusunda tüm bakım ve onarım işlevini üstlenmesi beklenen büyükşehir belediyeleri, aynı zamanda korunması mümkün olmayan doku ve mekanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmekle yükümlü tutulmuştur (5216, md.7). Büyükşehir belediyeleri bu görev ve sorumlulukları yerine getirirken, ilçe belediyeleri ile bağlı kuruluşlara yapacakları yardımlar ve ortak proje giderleri, her türlü alt yapı, yapım, onarım ve

1 5226 sayılı Kanun ile 2863 sayılı Kanunun 10. maddesine ilave edilen ek fıkra ile getirilen önemli yeniliklerden birisi çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı değerlendirilecek olan Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUD-DEB) olmuştur. Ayrıca aynı ek fıkra ile il özel idareleri bünyesinde proje büroları ve eğitim birimlerinin kurulması öngörülmüştür.

bakım giderleri, kanunla verilen görevlerle sınırlı olarak yurt içi ve yurt dışı kamu ve özel kuruluşlar ve sivil toplum örgütleriyle birlikte yapılan ortak hizmetler ve diğer proje giderleri için harcamalar yapabilmektedirler (5216, md. 24; Madran ve Özgönül, 2005: 21). Yine kentte bulunan kültürel mirasın korunmasında kentin Büyükşehir Belediyesi çatısı altında bulunan Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlıkları yine kentin ilgili paydaşları ile Ortak Hizmet Protokolleri yürütebilmektedir (Çoksolmaz ve Demir, 2019).

Özellikle 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile getirilen yeni büyükşehir belediye modeli, büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyelerinin sınırları kapsamındaki kültürel varlıkların sayısını büyük oranda artırmıştır. Zira yeni sistemle büyükşehir belediyesinin sınırları ile il sınırları, bir büyükşehir belediye sistemi içinde yer alan ilçe belediyelerinin sınırları ise ilçe sınırına eşitlenmiştir. Böylece hem büyükşehir belediyelerinin hem de ilçe belediyelerinin coğrafi sınırları genişlemiştir (Coşkun ve Kurt, 2021: 84).

Kültürel Mirasın Korunmasında İl Özel İdareleri

Yerel düzeyde sorumluluk üstlenen diğer bir birim ise İl Özel İdareleridir. Bu birimler özellikle kültür ve turizme yönelik hizmet vermekle sorumlu tutulmuşlardır. İl özel idareleri, kendi bünyesi altında kurmuş olduğu, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak "Proje Büroları" ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek "Eğitim Birimleri" ile sürece destek vermektedirler (2863, md.10). Bu kapsamda işlev gösteren Proje Büroları İl Özel İdaresi içinde daha organize ve aktif şekilde hayata geçen mekanizmayı oluşturmaktadır.

Proje büroları, kültüre mirası koruma sürecinden temel olarak uygulamayı denetmekle yükümlü mekanizmalar olarak or-

taya çıkmaktadırlar. Koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen imar planı, proje ve malzeme değişiklikleri, inşaat denetimi gibi uygulama aşamalarını denetleyen büroların (2863, md.10), bağlı olacağı birim, birim amirinin niteliği ve sorumluluğu ilgili Vali tarafından belirlenir. İlgili idare tarafından belirlenecek programları çerçevesinde, İl Özel İdaresi mülkiyet ve denetiminde bulunan taşınmaz kültür varlıklarının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerini hazırlamakla sorumlu olan Bürolar, bu süreçte özel uzmanlık gerektiren konularda üniversiteler ve araştırma kurumları ile iş birliği yapma yetkisine sahiptir. Yine hazırlanan projelerin ilgili idarelerdeki izin ve onay sürecini takip etmek, İl Özel İdaresi mülkiyet ve denetiminde bulunan taşınmazların koruma bölge kurullarınca onaylanan projelerinin uygulanmasını ve denetlenmesini sağlamak, taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi için oluşturulan taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına katkı payı kapsamında belediyelerce kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeleri değerlendirerek valiye görüş vermek Büroların görev ve yetkileri arasında yer almaktadır (Proje Büroları, 04.09.2022).

Eğitim birimleri ise yerel yapı ustalarını yetiştirmek amacıyla eğitim programları düzenleme görevini üstlenen ve ilgili ildeki milli eğitim müdürlüğü ile koordinasyon içinde çalışan birimleri oluşturmaktadır. Yerel yapı ustalarının düzenlenen eğitim programlarına katılmalarını ve programı tamamlayanları tespit ederek gerekli sertifikaların verilmesini sağlamak bu birimlerin görevleri arasında yer almaktadır (Madran ve Özgönül, 2005: 29).

Ortak Bir Mekanizma Olarak Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB)

Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB) İl Özel İdareleri, Büyükşehir Belediyeleri ve Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarıyla ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek, denetimlerini

yapmak üzere kurulan bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 10. maddesinde hükme bağlanan söz konusu mekanizmanın kuruluş ve işleyiş esasları, 11 Haziran 2005 tarihinde çıkarılan bir yönetmelikle açıklığa kavuşturulmuştur. İl Özel idarelerinde imar ile ilgili daire başkanlığı veya müdürlük bünyesinde varlığını sürdüren Bürolar, Büyükşehir Belediyelerinde imar daire başkanlığı veya yeni kurulacak bir daire başkanlığı çatısı altında görevini sürdürmektedir. Bürolar diğer belediyelerde ise imar müdürlüğü bünyesinde yer almaktadır. Büyükşehir belediyeleri ile il özel idareleri herhangi bir başka organdan izin almadan KUDEB kurabilirlerken, ilçe belediyeleri ile diğer belediyelerin Kültür ve Turizm Bakanlığına başvurarak Büroların kurulması yönünde talepte bulunmaları gerekmektedir. Bakanlık ilgili ilçede yaptığı incelemeler sonucunda ilçedeki mevcut kültür varlıklarının yoğunluğunu göz önüne alarak belediyelerin taleplerini değerlendirmekte, uygun bulunduğu takdirde Bürolar ilçe kapsamında da hayat geçmektedir (KUDEB, kvmgm.ktb.gov.tr; Madran ve Özgönül, 2005: 23).

KUDEB'lerin öncelikli görevi taşınmaz kültür varlıklarında yapılacak olan tadilat ve tamirat uygulamaları öncesinde ilgili yapıyı incelemek, yapılacak onarıma ilişkin koşulların yer aldığı onarım ön izin belgesini düzenlemektir. Bunun yanı sıra taşınmaz kültür varlıkları üzerinde yapılacak tadilat ve tamiratların özgün biçim ve malzemeye uygun olarak gerçekleştirilmesini denetleyen KUDEB'ler, aynı zamanda denetlemeler sonucunda onarım uygunluk belgesi düzenleme yetkisine sahiptir. Onarımın tamamlanması sonrasında ön izin belgesi vermek, denetleme sürecinde hazırlanan raporları taşınmazın onarım öncesi ve sonrasına ait fotoğrafları ve onarım uygunluk belgesi ile diğer belgelerin birer örneğini bir ay içerisinde ilgili koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletme, koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar planlarının plan hükümleri çerçevesinde uygulanmasını denetlemek

yine KUDEB'lerin yetki ve sorumlulukları arasında yer almaktadır (KUDEB Yönetmelik, md.7). Şehir planlama, sanat tarihi, mimarlık, arkeoloji ve inşaat mühendisliği meslek alanlarından uzmanların görev aldığı KUDEB'lerin faaliyete geçmesiyle birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yerel yönetimler arasındaki iş birliği artırılmış, koruma çalışmalarında uygulama ve denetim mekanizmaları daha etkin hale getirilmiştir. Bürolar aynı zamanda koruma bölge kurullarının iş yükünü hafifletmiş, koruma kültürünü etkinleştirerek uygulamanın hızlandırılmasını ve denetim mekanizmasının işlevselliğini sağlamıştır (Kurt, 2018; Karakul ve Yıldız, 2020: 49). Dolayısıyla üstlendikleri görevler neticesinde KUDEB'ler yerel yönetimlerin hizmet üretme görevlerine ek olarak kültürel mirasın korunmasında da aktif rol üstlenmelerinde önemli bir basamağı oluşturmaktadır.

Kültürel Mirasın Korunmasında Belediye Birlikleri'nin Rolü

Kentsel sorunların çözümünde sorumlu aktörlerin başında gelen belediyeler gerek siyasi gerekse ekonomik yönden çeşitli zorluklarla karşı karşıya gelebilmektedirler. Bu durum belediyelerin kent kapsamında ortaya çıkan bütün sorunlarla tek başına yetebilmesinin önüne geçmektedir (Demirkol, 2017: 146). Söz konusu durumu aşabilmek adına hayata geçirilen uygulamalardan birisi yerel düzeyde birlik oluşturmaktır. Belediyeler arasında oluşturulan birlikler, yerel yönetimlerin kendilerine verilen görevleri Birlik içindeki diğer belediyelerle ortaklaşa yürütülmesini ve çeşitli iş birlikleri oluşturulmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla yerel yönetim birlikleri, yerel yönetimlerin ihtiyaçlarını hızlı ve daha kaliteli hizmetlerle karşılamalarına destek veren oluşumlar olarak ortaya çıkmaktadır (Köseoğlu, 2010).

Konu ile ilgili olarak 1982 Anayasası 127. Maddesinde mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla kendi aralarında birlik kurabileceklerini düzenlemiştir. Cumhurbaşkanı'nın izni ile kurulabilen birliklerin (1982, md.127) ayrıntılı olarak düzenlenmesi ise 2005 yılında kabul edilen 5355

sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu kanun mahalli idare birliği olarak ifade ettiği oluşumu, birden fazla mahalli idarenin yerine getirmekle yükümlü oldukları hizmetlerden bazılarını birlikte görmek üzere kendi aralarında kurdukları kamu tüzel kişisi olarak tanımlamaktadır (5355, md.3). Yine belediyeler arası iş birlikleri, belediyelerin ulusal veya uluslararası alanda belirli konularda birlikte çalışmalarını ifade etmektedir (TBB, 2012). Söz konusu konular arasında kültürel ve tarihi mirasın korunması da yer almaktadır.

Sosyal belediyeciliğin gelişmesi ile birlikte yol, köprü, alt yapı gibi klasik görevleri olan belediye anlayışından bu hizmetlerle sınırlı kalmayıp kültürel projeleri de görev alanına dahil eden belediye anlayışına geçiş yaşanmıştır. Tarihsel, kültürel ve tabii kaynakların korunması, bu süreçte yerel yönetimlerin önemli görevleri arasında yerini almıştır. 2004 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu ile daha sağlam bir yasal zemine kavuşan kültürel mirasın aktif şekilde korunması düşüncesi, 2005 yılında yürürlüğe giren yerel yönetim yasalarında da karşılık bulmuştur. Söz konusu çalışmalar her ne kadar kültürel mirasın korunmasında ilgili birimlere etkili sorumluluklar vermiş olsa da yerel yönetimlerin bu alanda yapacağı çalışmaların özellikle mali açıdan önündeki engelleri kaldırma noktasında etkili olamamıştır. Zira ülkemizde belediyeler gerçekleştirecekleri koruma projelerine doğrudan kaynak aktaramamakta, tarihi ve kültürel bir yapının restorasyonu veya koruma çalışmalarına direk olarak mali olarak kaynak sağlayamamaktadır. Tam da bu noktada “Belediye Birlikleri” devreye girmektedir (Koçak ve Can, 2018: 149-150).

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun yurtdışı ilişkileri düzenleyen 74. maddesine göre belediyeler, belediye meclisinin kararına bağlı olarak görev alanıyla ilgili konularda faaliyet gösteren uluslararası teşekkül ve organizasyonlara, kurucu üye veya üye olabilmekte, bu teşekkül, organizasyon ve yabancı mahalli idarelerle ortak faaliyet ve hizmet projeleri gerçekleştirebilmekte veya kardeş kent ilişkisi kurabilmektedirler. Bu kapsamda bi-

rinci ve ikinci fıkra gereğince yapılacak faaliyetlerin, dış politikaya ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak yürütülmesi ve önceden Çevre ve Şehircilik Bakanlığının izninin alınması zorunludur (5393, md.74). Belediyeler tarafından pek fazla bilinmeyen bir yöntem olmakla birlikte, kültürel mirasın korunmasında belediyelere mali kaynak sağlama yöntemi sunan Belediye Birlikleri bu konuda adeta bir köprü görevi görmektedir (Koçak ve Can, 2018: 150). Şartlı bağış yönteminin üzerine şekillenen sistemde belediyeler, meclislerinde alınacak karar ışığında yurtdışındaki kültürel mirası koruma projelerine temin edecekleri mali kaynağı Belediye Birliği'ne aktarmakta, aktarılan kaynak Birliğin yetkili organları tarafından projeye göre değerlendirilerek onaylanmaktadır. Onay aşaması sonrası Birliğin yetkili heyeti, koruma yapılacak yapının yerinde incelenmesi için yapının bulunduğu ülkeye teknik ziyaretler düzenleyerek belediyelere yaptıkları incelemeleri raporlar halinde sunmaktadır. Raporların değerlendirilmesi sonucunda koruma işlemleri hayata geçirilmektedir (Koçak ve Can, 2018: 161).

KÜLTÜREL MİRASI KORUMADA KATILIMCILIK

Kültür varlıklarının geleceğe aktarılması için yapılan bakım, onarım, restorasyon ve izleme işlemlerini kapsayan koruma süreci, aynı zamanda anlama, analiz, belgeleme, karar üretme, yorumlama ve uygulama gibi süreçleri de içermektedir. Bu süreçlerin her biri ise disiplinlerarası bir çalışmayı gerekli kılmaktadır. Koruma sürecinde öncelikle kültür varlığı tespit ve tescil edilmekte, yasal koruma altına alınmaktadır. Tespit edilen kültür varlıkları için Bakanlık görevlilerinden üniversitelere, belediyelerden müzelere kadar birçok aktörün görevleri dahilinde hazırladıkları tescil önerileri devreye girmektedir. İlgili tescil belgeleri Koruma Bölge Kurullarına sunulmakta ve uygun bulunanlar onaylanarak tescil işlemi tamamlanmaktadır (Ahunbay, 2019: 9). Dolayısıyla süreç daha en başından çeşitli aktörlerin katılımını gerekli kılacak şekilde ortaya çıkmaktadır. Kültürel mirasın korunmasında katılımcı bir sürecin benimsen-

mesi, kültür varlıklarının sürekli ve dengeli gelişmesine katkı sağlayan önemli unsurlar arasında yer almaktadır. İdari desteğin ve kararlılığın ön koşul olduğu katılım sürecinin tesisi, gerekli yasal ve yönetsel düzenlemelerin de yapılmasıyla ihtiyaç duyulan ekonomik ve teknolojik gereksinimlerin daha kolay elde edilmesini sağlayacaktır (Aygün, 2011: 201).

Kültürel mirasın korunması ve yaşatılması sorumluluğu öncelikli olarak yetkili makamlara verilmekle birlikte genel anlamda toplumun her kesimine ait bir sorumluluktur. Zira tarihi mirastan herkes sorumludur. Bu nedenle temel ilkelerin kabulü üzerinde anlaşma sağlanan koruma süreci ve uygulamalarında yetkinin paylaşılması sürecin daha etkili ve verimli sonuçlanmasına büyük katkı sağlayacaktır. Özellikle ülkemizin zengin kültürel mirası göz önüne alındığında, bu mirasın korunmasına yönelik sorumluluğun büyük kısmının Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde toplandığı görülmektedir (Aygün, 2011: 202). Bu durum son yıllarda gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin de etkisiyle yönetim anlayışı temelinde şekil değiştirmeye başlamıştır. Bu kapsamda başta yerel yönetimler olmak üzere sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve özel sektör temsilcileri koruma sürecine dahil edilmeye çalışılarak, kültür varlıklarının korunmasına yönelik katılımcı politikaların üretilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca uygun olarak 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu da kamu, özel ve sivil ortaklığına yönelik herhangi bir kısıtlayıcı hüküm barındırmamaktadır.

Katılımcı politikaların üretilmesi noktasında Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü iki temel aktör olarak kamu ayağının tepe noktasını oluşturmaktadırlar. Bu aktörler merkezde ve taşrada merkezden yönetim ilkesine göre örgütlenerek kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmaları yürütmektedirler (Karakul ve Yıldız, 2020: 38). Kültür varlıklarının korunmasından sorumlu diğer kamu kuruluşu ise sorumlu oldukları kültür varlıklarını envanterlerinin çıkarılması, bakım onarımları için kaynak ayırarak, projelerin hazırlanması ve uygulanması gibi görevleri olan yerel yönetimlerdir (Ahunbay,

2019, 14). Özellikle koruma imar planları hazırlama yükümlülüğü olan yerel yönetimler, bu süreçte üniversitelerden ve uzman plancılardan destek alabilmekte (Tapdık, 2017: 443), yerel düzeyde yönetişimin avantajlarından yararlanabilmektedirler. Fiziksel, sosyal ve kültürel çevre gibi birçok farklı disiplinin birlikte çalışmasını gerekli kılan bu çok yönlü yapıyı akılcı ve etken şekilde destekleyebilecek aktörlerden bir diğeri ise Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'dır (Aygün, 2011: 196). Zira STK'ler kentin sorunlarına çözüm üretmek, belirli konularda kamuoyu oluşturulmasında rol oynayarak, farkındalık yaratmak ve bu yönde projeler üretmek noktasında işlevsel bir yapıya sahiptir (Alptürker, 2022: 302). Topluluklarla yönetim arasında köprü görevi ve gönüllülük esasına dayanan STK'ler, kültürel mirasın korunması ve aktarılmasıyla ilgili farklı projelerin oluşturulmasında ve bu projelerin hayata geçirilmesinde, somut eylem programlarını planlanması ve uygulanmasında bütüncü bir görev üstlenmektedir (Chechi, 2015, 459-460; Saifur, 2016, 2-3).

Yine kültürel mirasın korunmasında sürdürülebilirliği sağlayabilmek için sürece katılımı önem arz eden diğer bir aktör ise bireydir. Korumayı gerçekleştirecek temel aktörlerden birisi olarak bireyin bu konudaki farkındalık ve bilinç düzeyi katılımın gerçekleşmesinde büyük rol oynamaktadır. Zira toplumun kültürel mirastan haberdar olması, onu algılaması, korumanın gerekliliğini kavraması bir aktör olarak katılım sürecinde yer almasında etkin unsurları oluşturmaktadır (Sürücü ve Başar, 2016: 14). Bireylerden oluşan yerel halk, taşınmaz kültür mirası niteliğindeki yaşam alanıyla kurduğu kültürel kimlik, aidiyet, kalıcılık, mekânsal ve sosyal hafıza toplumsal yerleşmişlik gibi bağlar nedeniyle bu alana yönelik önlem ve yaptırımlardan doğrudan etkilenen grubu oluşturmaktadır. Bu nedenle yerel halkın yaşam alanlarını etkileyen kararlara katılımı ve koruma sürecindeki iş birliği, kültürel miras değerleri üzerinden sağlanacak gerek sosyal ve kültürel gerekse ekonomik ve yönetsel gelişmeye katkı sağlayacak, yerel demokrasiyi besleyecektir. Bunun yanı sıra geniş kesimlere yayılmış bir katılım

sahiplenme duygusunu besleyecek, kültürel mirasın sürekliliğini garanti edecektir (Gültekin ve Uysal, 2018: 2032). Ulusal ve uluslararası anlaşmalar da kültürel mirasın korunması ile ilgili etkinlikler çerçevesinde toplulukların, grupların ve bireylerin en geniş biçimde sürece ve yönetime katılabilmelerine imkân sağlayan şartların ilgili birimlerce hayata geçirilmesini desteklemektedirler.

SONUÇ

Kentlerin sahip oldukları kimliklerini ve kültürel değerlerini kaybetmemeleri için önemli roller üstlenen yerel yönetimler, kültürel mirasın korunmasında en fazla yetkiye sahip olması beklenen mekanizmalar arasında yer almaktadır. Fakat günümüzde başta yetki ve sorumluluk paylaşımında yaşanan karmaşıklık olmak üzere mali yetersizlikler, uzman personel eksikliği, birimler arası koordinasyon aksaklığı gibi birçok sorun alanı söz konusu birimleri sorumluluk almaktan uzaklaştırırken (Tapdık, 2017:437), özellikle küreselleşmenin etkisiyle yaşanan hızlı ve çarpık kentleşme, ekonomik canlanma sonucunda ortaya çıkan ranttan pay alma talepleri, tarihi ve kültürel varlıkları konusunda bilinçsizlik, koruma politikalarının hayata geçirilmesinde isteksizlik gibi nedenler tarihi ve kültürel değer taşıyan varlıkları hızla yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır (Levent Sarıkaya, 2009: 62). Bunun yanı sıra turizm ve göç olgusunun hızlandırdığı kültürel etkileşimin dönüştürdüğü yaşama kültürü ve değer sistemlerinin değişimi de yapı ve mekanların değişimini beraberinde getirerek kültür varlıklarını tehlikeye sokan diğer bir unsur oluşturmaktadır (Karakul ve Yıldız, 2020: 40). Yine yerel yönetim birimlerinin kültürel mirasın korunması noktasında doğrudan yetkili mekanizmalar olmaması sorun alanları arasında yer almaktadır. Zira bu birimler koruma çalışmalarına dahil olabilmek için Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğünden izin almak durumundadırlar (Tapdık, 2017: 443). Oysa halka en yakın birimler olarak yerel yönetimler, kentte bulunan tarihi ve kültürel nitelikteki

taşınmaz değerlerin korunmasında geniş perspektifte yetki ve sorumluluğa sahip olması gereken mekanizmaları oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak söz konusu birimlerin kültürel mirasın korunması konusunda oluşturulacak politikalarda aktif bir aktör olarak rol alması gerekmektedir. Zira her şeyden önce koruma bilincinin yerel halka kazandırılması en kolay ve hızlı şekilde yerel yönetimler eliyle gerçekleştirilmektedir.

Bu kapsamda özellikle genç nesillere kültürel mirası koruma bilincini aşılama yönelik olarak ilköğretim okullarından başlanarak her düzeyde eğitim birimlerin kent kültür miras tarihini tanıttacak, aidiyet oluşturacak ve önemini vurgulayacak eğitim programları düzenlenmelidir. Bunun yanı sıra gerek kent kültürünün gerekse kent planlarının geliştirilebilmesi için belediye meclisleri aydınlatılmalı ve denetlenmelidir. Kent içerisindeki tarihi ve kültürel eserler saptanmalı ve bu çerçevede envanter çalışmaları yapılmalıdır (Basmacı, 2017: 87-88). Kültürel mirasla ilgili bilginin elde edilmesinde idari bir kararlılık olmalı, disiplinler arası ve toplumsal birlikteliğin yanında ekonomik yeterlilik ve teknolojik yetkinlik seviyesine ulaşılmaya çalışılmalıdır (Aygün, 2011: 201). Zira ilgili birimler korumanın maliyetli bir müdahale olduğunu tahmin etmelerine rağmen korumada kaliteyi etkilemeden maliyeti azaltacak yöntemler ortaya koyma noktasında yetersiz kalmaktadırlar. Bu nedenle koruma projelerinde maliyet konusu kaynak yetmezliği sorunu ile özdeşleşmekte, kaynak temini ise çoğunlukla kaynak aramak ve bulmak yöntemi ile sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla yerel yönetimler için bütçe gelirlerini arttırmak, projeler için parasal destek istemek gibi kaynak arama yöntemlerinin ötesinde, eldeki kaynakları en iyi kullanma ve en önemlisi kaynak yaratma stratejilerini geliştirmek bir zorunluluk haline almıştır (Bademli 1997: 31).

Yine kültürel mirasın korunması için yerel yönetimler tarafından kaynağı vergiler ve bağışlar olan milli bir fon oluşturulmalı, kültürel mirasın hırsızlıklara karşı korunabilmesi adına etkili güvenlik sistemleri geliştirilmelidir. Kültürel mirasın ko-

runmasında amaç sürdürülebilirlik olmalı, bu sürdürülebilirliği sağlamak için öncelikle tarihi dokulardaki artan tahribatlar incelenerek kültürel mirasa zarar veren unsurlar belirlenmelidir. Bunun yanı sıra kültürel mirasın korunmasında tarihi ve kültürel değerler, rant yaratma ve paylaşırma fikrinin gerisinde kalmamalıdır. Dolayısıyla yerel yönetimler bu hususta siyasi sâiklerle hareket etmemeli, kurumlardan bireylere kadar herkesi içine alan bir koruma anlayışını tesis etmelidir. Bu süreçte sivil toplum örgütleri de yerel yönetimlerin kültürel mirası koruma konusunda iş birliği içerisinde olması gereken aktörler arasında yer almaktadır (Basmacı, 2017: 87-88) Kültür varlıklarının kullanımları ile ortaya çıkabilecek risklerin analizlerinde bilgi teknolojilerinin kullanılması, sorunun erken teşhisi ve hızlı çözümü noktasında önem arz etmektedir.

Son olarak, kültürel kimliklerin insan onurunun önemli bir parçası olduğunun altı çizilmelidir. Kültürel mirasın korunması, kültürel miras unsurlarıyla bağ oluşturmuş kişilerin haklarının korunmasını da sağlayacaktır. Kültürel mirasın korunmasının bu yönüyle, insan onurunun korunmasını amaçlayan, insan hakları temelli yaklaşımla değerlendirilebilen bir insan hakları meselesidir. Bu bağlamıyla kültürel miras hakkı, herkesin kültürel mirasa erişme, gelecek nesillere iletme, katkı sunma ve ondan yararlanma hakkı olduğunu ifade eden bir insan hakkıdır. Kültürel miras hakkının temelinde kültürel yaşama katılma hakkı vardır. Kültürel mirasın korunması aynı zamanda ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı, düşünce vicdan ve din özgürlüğü, özel ve aile hayatına saygı, eğitim hakkı gibi haklarla da uyumludur. Nitekim kültürel mirasın korunması konulu uluslararası belgeler zamanla kültürel mirasın korunması konusunu insan haklarıyla ilişkilendiren bir sürece dönüşmüştür. Örneğin Faro Sözleşmesinde kültürel miras hakkı açık olarak tanınmıştır. BM İnsan Hakları Konseyi ile Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi de kültürel miras hakkının varlığını tanıyarak devletlere bu konuda çağrılarda bulunmuştur. Kültürel miras hakkının bir insan hakkı olarak kabulünün, ulusal kültürel mi-

ras politikaları üzerinde olumlu değişiklikler doğuracağı muhakkaktır (Türkbay, 2021: 1476-1477). Dolayısıyla kültür varlıklarının/mirasının korunması yalnızca yönetsel düzeyde değil, kültürel kimliğin korunması konusunda da insan hakları bağlamıyla büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aladağ, Hande (2010). *Kültür Varlıklarının Korunmasında Koruma Yönetimi Süreci* Yüksek Lisans Tez, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alptürker, Hakan. (2022). "Kültürel Mirasın Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşları: Çadira Doğan Güneş Örneği", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 73, s. 301-309.
- Ahunbay, Zeynep (2019). *Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri*, Yem Yayınları, İstanbul
- Atılğan, Cansu (2016.) "Ulusal Ve Uluslararası Düzenlemeler Işığında Türkiye'de Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması Üzerine Bir Değerlendirme", *Art Sanat*. Sayı: 6, s. 249-261.
- Avcı, Nadir (2001). *Kültürel ve Doğal Mirasımızın Korunmasında Örgütlenme ve Koruma Sorunları, Türkiye'de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras*, TAÇ Vakfının 25. Yılı Anı Kitabı, TAÇ Vakfı Yayını, İstanbul.
- Aydos, Oğuz Sadık (2008). "Taşınır Kültür Varlığı Koleksiyonculuğuna İlişkin Değerlendirmeler". *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 66, Sayı: 4, s. 62-75.
- Aygün, Hakan Melih (2011). "Kültürel Mirası Korumada Katılımcılık." *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 35, s. 191-214.
- Bademli, Raşit Raci (1997). *Ulusal Çevre Eylem Planı: Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması*, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Basmacı, Devra. (2017). "Kültürel Mirasın Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Beyoğlu Belediyesi Örneği", *Aurum Mühendislik Sistemleri ve Mimarlık Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 77-90.
- Chechi, Alessandro (2015). "Non-state Actors and Cultural Heritage: Friends or Foes?" *Afduam*. Sayı: 19, 457-479.
- Coşkun, Bayram ve Hüseyin Kurt (2021). "Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunması: Tarihsel Gelişim ve Yerel Yönetimlerin Rolü", *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 93, Sayı: 493, s. 81-108.
- Çoksolmaz, Ece ve Mehmet Demir (2019). *Kültürel Mirasın Korunmasında Belediyelerin Rolü: Soloi-Pompeiopolis Antik Kenti Örneği*. VIII. Ulusal IV. Uluslararası Doğu Akdeniz Turizm Sempozyum (Kırsal Turizm) Bildiriler Kitabı (ss. 345-355). Mersin.
- Çolak, Nusret İlker (2009). "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Devlet Malı Niteliği ve Sonuçları" e -akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, kültür Ve Tabiat Varlıklarının Devlet Malı Niteliği Ve Sonuçları – Prof.Dr.N.İlker Çolak (ilkercolak.com.tr) (Erişim Tarihi: 04.09.2022).

- Demirkol, Mustafa (2017). "Türkiye'de Âdem-i Merkeziyetçilik Açısından 1973 Seçimleri Öncesi ve Sonrası Kentsel Siyasetin Önemi", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 12, s. 142-149.
- Dilek, Muzaffer (2011). "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması, Yenilenmesinde Mülki İdare Amirleri ve Yerel Yönetimlerin Rolü", *İdarecinin Sesi*. Temmuz-Ağustos, s. 59-65.
- Dönmezer, Sulhi (1994). *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Dülger, Murat Volkan (2014). "Kültür Varlıklarının ve Sanat Eserlerinin Hukuki Açısından Korunması", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, s. 107-161.
- Erbey, Dilek (2018). "Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı", *Planlama*, Cilt: 28, Sayı: 3, s. 282-301.
- Göğebakan, Yüksel (2018). "Kültür Varlıklarının Korunmasının ve Algılanabilirliklerinin Sağlanması Yöneltil ve Hukuksal Boyutu: Malatya Karakaş Konağı", *Sanat ve Tasarım Dergisi*, Sayı: 21, s. 121-141.
- Gökalp, Ziya (2004). *Hars ve Medeniyet*, Toker Yayınları, İstanbul.
- Gülcan, Bilgehan (2010). "Türkiye'de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı Ürün Farklılaştırma İhtiyacı", *İşletme Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 99-120.
- Gültekin, Nevin Turgut ve Mehmet Uysal (2018). "Kültürel Miras Bilinci, Farkındalık ve Katılım: Taşkale Köyü Örneği", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 15, s. 2030-2065.
- Haviland, William A. (2002). *Kültürel Antropoloji*, (Çev. Hüsamettin İnanc), Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Kamacı, Ebru (2014). "2863 Sayılı KTVKK'nın Uluslararası Yasal Düzenlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi", *METU JFA*, Cilt: 31, Sayı: 2, s.1-23.
- Karakul, Özlem ve Tuna Yıldız (2020). *Kültürel Mirasın Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü Türkiye*, Uclg-Mewa. İstanbul.
- Köseoğlu, Mehmet (2010). "Yerel Yönetim Birliklerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 468, s. 85-102.
- Kurt, Yaşar (2018). *Koruma Uygulama ve Denetim Büroları*. <https://www.cekulvakfi.org.tr/makale/koruma-uygulama-ve-denetim-burolari> (Erişim Tarihi: 09.09.2022).
- Madran Emre ve Nimet Özgönül (2005). *Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara.

- Mumcu, Ahmet (1971). "Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt: 28, Sayı: 1. s. 42-76.
- Oğuz, M. Öcal (2009). "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği" *Milli Folklor Dergisi*, Yıl:21, Sayı: 82: 6-12.
- Önge, Mustafa (2018). Kültür Mirasını Tanımlamak İçin Türkiye'de Kullanılan İlk Özgün Terim: Âsâr-ı Atîka. *Avrasya Terim Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 8-14.
- Özel, Sibel (2018). "Türk Hukukunda Kültür Varlıklarının Mülkiyeti", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, s. 215-238.
- Süslü, Güven (2018). "Kültür Varlıklarının Korunmasında Mali Kolaylıklar Rejimi" *YBHD*, Yıl: 3, Sayı: 2, s. 37-83.
- T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını (2012). *Kültür Politikası ve Kültürel Miras Yönetim Biçimleri, Kültürel Miras Yönetimi*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Tapdık, Seda (2017). "Kültürel Mirasın Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Filyos Antik Kenti Üzerinden Bir Değerlendirme", *Avrasya Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi*. Özel Sayı, s. 433-445.
- Tercan, Binali (2018). "Koruma Politikaları: Tarihi, Kültür ve Doğa Varlıklarının Afetlere Karşı Korunması", *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 40, s. 299-318.
- Türkbay Çelikaş, Özge (2021). "Kültürel Mirasın Korunmasının İnsan Hakları Hukuku ile İlişkisi ve Kültürel Miras Hakkı", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 2, s. 1443-1481.
- Tüzün, Evrim (2002). *Ev/Yaşama Mekânı: Afet Sonrası Gereksinimler*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Saifur, R. (2016). *The Role of NGOs in Protecting, Safeguarding and Promoting Intangible Cultural Heritage of Bangladesh: From Employment, Income and Empowerment Perspective*. Asia-Pacific ICH NGO Conference Jeonju. South Korea: Intangible Cultural Heritage Centre for Asia-Pacific (ICHCAP), UNESCO.
- Sarıkaya Levent, Yasemin (2009). *Tarihi Çevre Koruma Mevzuatına Genel Bir Bakış, Dosya 14.1 Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.
- Sürücü Onur ve Başar Mehmet Emin (2016). "Kültürel Mirası Korumada Bir Farkındalık Aracı Olarak Sanal Gerçeklik" *Artium*. Cilt: 4, Sayı: 1, s. 13-26.

- Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) (2012). "Kardeş Şehirler, Uluslararası Belediye İş birlikleri ve Birliğimizin Rolü", *İller ve Belediyeler Dergisi*, Sayı: 776, s. 6-15.
- Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB). Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB) (ktb.gov.tr) (Erişim Tarihi: 05.09.2022)
- Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik. <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/Mevzuat-FihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=8323&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 04.09.2022).
- Proje Büroları, Proje Büroları (ktb.gov.tr). (Erişim Tarihi: 04.09.2022).
- Venedik Tüzüğü. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf (Erişim Tarihi: 05.09.2022).
- 6546 Sayılı Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Hakkında Bazı Düzenlemeler Yapılmasına Dair Kanun. 1.5.6546.pdf (mevzuat.gov.tr) (Erişim Tarihi: 04.09.2022).
- 5393 sayılı Belediye Kanunu. 1.5.5393.pdf (mevzuat.gov.tr) (Erişim Tarihi: 04.09.2022).
- 5126 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. 1.5.5216.pdf (mevzuat.gov.tr) (Erişim Tarihi: 03.09.2022)
- 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu. 1.5.5355.pdf (mevzuat.gov.tr) (Erişim Tarihi: 03.09.2022)
- 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 1.5.2709.pdf (mevzuat.gov.tr). (Erişim Tarihi: 03.09.2022).
- URL1: Somut Olmaya Kültürel Miras. Somut Olmayan Kültürel Miras | Kültür Portalı (kulturportali.gov.tr) (Erişim Tarihi: 05.09.2022).